

НАПРЯМКИ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ КРИЗИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

DIRECTIONS OF OVERCOMING OF ECONOMIC AND SOCIAL CRISES IN AGRICULTURE OF UKRAINE

Корнієнко В.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри земельного та аграрного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Жушман Л.П.,

студентка фінансово-правового факультету

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті проведено аналіз правових аспектів та напрямків подолання економічної та соціальної кризи в Україні. Запропоновано методи подолання кризи. Розглянуто такі засоби підтримки сільськогосподарських товаровиробників: удосконалення та встановлення пріоритетних цін на сільськогосподарську продукцію, покращення матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, оптимізація оподаткування у цій сфері та інші питання подолання кризи.

Ключові слова: сільськогосподарський товаровиробник, економічна криза, матеріально-технічне забезпечення, аграрний сектор, кредитування товаровиробників.

В статье проведен анализ правовых аспектов и направлений преодоления экономического и социального кризиса в Украине. Предложены методы преодоления кризиса. Рассмотрены такие средства поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей: совершенствование и установление приоритетных цен на сельскохозяйственную продукцию, улучшение материально-технического обеспечения сельскохозяйственных товаропроизводителей, оптимизация налогообложения в этой сфере и другие вопросы преодоления кризиса.

Ключевые слова: сельскохозяйственный товаропроизводитель, экономический кризис, материально-техническое обеспечение, аграрный сектор, кредитование товаропроизводителей.

The analysis of legal aspects and directions of overcoming of the economic and social crisis in Ukraine is carried out. Methods for overcoming the crisis are proposed. We consider such means of supporting agricultural producers: improving and establishing priority prices for agricultural products, improving the material and technical support of agricultural producers, improving taxation in this area and other issues of overcoming the crisis.

Key words: agricultural commodity producer, economic crisis, material and technical support, agrarian sector, crediting of commodity producers.

Постановка проблеми. Актуальність вивчення значеного питання полягає у необхідності реформування та перегляду законодавства в аграрній сфері з огляду на трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні за часів незалежності.

Стан опрацювання. Теоретичною та практичною основою для написання цієї статті стали праці таких правознавців та економістів, як М.Я. Дем'яненко, К.В. Бондаревська, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблук, Ю.С. Палькевич, А.М. Стельмацук та інших вчених.

Метою статті є з'ясування проблем, які існують у чинному законодавстві та призводять до збільшення економічної та соціальної кризи в аграрному секторі економіки, розгляд причин та можливих напрямків подолання кризи.

Вклад основного матеріалу. Правове забезпечення аграрного сектора економіки і підтримка вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника сьогодні є одними з пріоритетних напрямків подолання економічної і соціальної кризи та вагомими чинниками економічного зростання й забезпечення продовольчої безпеки країни. Необхідно зазначити, що після розробки і прийняття економічних реформ з дня проголошення незалежності України так і не вдалося призупинити системну кризу в аграрній сфері.

Також потрібно враховувати те, що держава покликана найраціональніше використовувати свої ресурси з метою покращення умов життя кожному громадянину, а також створювати необхідну законодавчу базу і вживати заходів щодо правильного й ефективного застосування чинного законодавства.

Слід зауважити, що опрацьовуючи цю тему ми повинні враховувати, що важливою складовою економіки країни є сільськогосподарське виробництво та промисловість. Тобто ці галузі народного господарства мають комплексно працювати на суспільство країни. А тому потрібно, щоб кожний

виробник сільськогосподарської продукції мав на меті не тільки збільшення свого прибутку, а і бажав, щоб його діяльність була корисною усьому суспільству, що створить умови для покращення його власного добробуту. Але більшість підприємців, які працюють у сфері сільського господарства, дбають лише про поліпшення свого матеріального становища, ігноруючи інтереси інших товаровиробників.

Особливо така політика виявляється з боку приватних підприємців у сферах купівлі-продажу сільськогосподарської продукції, забезпечення сільськогосподарських товаровиробників паливом, газом, сільськогосподарською технікою тощо.

Отже, одним із напрямків подолання економічної й соціальної кризи в сільському господарстві є виявлення, попередження і ліквідація вказаних вище недоліків, а також причин і умов їх виникнення.

Одним із напрямків попередження негативних процесів у аграрному секторі є встановлення пріоритетних цін на сільськогосподарську продукцію. Слід зазначити, що в Україні не визначено єдиної цінової стратегії, яка в умовах ринкової економіки становить систематизовану модель дій у цій сфері. Для цього потрібно розробити відповідне законодавство, закріпивши в ньому стратегію ціноутворення на сільськогосподарську продукцію та спожити в сільському господарстві промислову продукцію та послуги з дотриманням умов щодо паритету цін на них. Явище цінового диспаритету найповніше виражається між I та III ланками агропромислового комплексу, тобто власне сільським господарством і підприємствами промисловості, що виготовляють засоби виробництва для аграрної галузі [2, с. 130]. До особливостей процесу ціноутворення у галузі аграрного виробництва можна віднести саму природу аграрного товаровиробництва, коливання цін залежно від сезону тощо.

Відповідно максимальний і мінімальний рівень цін на товари агропромислового комплексу коливається залежно від врожайності у відповідний рік, обсягів виробництва у різних місцевостях, встановлення цін окремими підприємствами тощо. Найнижчі ціни на сільськогосподарські товари можна спостерігати в період збору врожаю через збільшення пропозиції товару виробниками, а найвищі ціни спостерігаються перед початком наступного сезону збору врожаю через вичерпання минулорічних запасів, ці коливання стосуються рослинництва, тваринництва на інших галузях сільського господарства. Як зазначає К.В. Бондаревська, на вітчизняному ринку товарів і послуг прослідковується динамічне зростання цін на продукцію сільського господарства та засоби виробництва. Однак на продукцію галузей промисловості, де здійснювалося виготовлення засобів виробництва для аграрної сфери, ціни зростали швидшими темпами, ніж на продукцію власне сільського господарства [2, с. 131].

Ще однією причиною спаду вітчизняного виробництва є неналежне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників усіх форм власності засобами виробництва, засобами виробничо-технічного призначення і сільськогосподарським інвентарем. В Україні зупинено виробництво більшості сільськогосподарської техніки і запчастин до неї. Причинами цього є те, що більша частина сільськогосподарської техніки і запчастин до неї була приватизована з грубим порушенням законодавства України.

Тому ще одним напрямком подолання економічної і соціальної кризи в сільськогосподарській галузі є відновлення і розвиток вітчизняного сільгоспмашинобудування в Україні, але без належного матеріально-технічного забезпечення з боку держави це досить складно втілити у життя.

Одним із важливих напрямків подолання економічної кризи і створення умов із забезпечення країни сільськогосподарською продукцією є створення належних умов для одержання кредитів сільськогосподарськими товаровиробниками.

Наявна діяльність сільськогосподарського виробництва не сприяє покращенню умов його фінансування та розвитку. Сільськогосподарські підприємства усіх форм власності протягом тривалого часу змушені працювати в умовах хронічної нестачі фінансових ресурсів. Кошти державного фінансування залишаються у посередницьких структурах, так і не дійшовши до кінцевого підприємства. Тому виникла необхідність у розробленні і запровадженні системи адресного кредитування товаровиробників сільськогосподарської продукції. Гальмує процес розвитку аграрного бізнесу і те, що більшість виробників не мають достатньої кількості коштів для самофінансування, через що не можуть гідно конкурувати із іншими представниками ринку, зокрема Європейського. За цих умов важливим фактором подолання такої проблеми є залучення фінансових ресурсів на кредитних засадах. Водночас, як зазначають В.Я. Амбросов і В.М. Онегіна, високі відсоткові ставки за кредитами комерційних банків, половинчасті заходи у формуванні відносин власності на землю, значне погіршення матеріального та фінансового становища колективних сільськогосподарських підприємств у процесі їх реорганізації стали тими важливими чинниками, що надзвичайно обмежують можливість залучення кредитних ресурсів у сільськогосподарській виробничий процес [1, с. 115].

Важливо зазначити, що вчені-правники виділяють низку чинників, що стримують розвиток ринку кредитних ресурсів в аграрному секторі економіки, зокрема низький рівень кредитоспроможності аграрних товаровиробників, орієнтація кредитної діяльності банків на невиробничі галузі, висока ціна кредитів тощо. Вирішення питання щодо забезпечення рівноправного доступу сільськогосподарських виробників до кредитів є основним фактором підвищення конкурентоспроможності виробництва сільськогосподарської продукції. Без вільного доступу всіх учасників аграрного ринку до повноцінного спектра

фінансових послуг практично неможливо забезпечити конкурентоспроможність аграрного сектору економіки [4, с. 69]. Так, особливості відтворювального процесу в розглядуваній галузі полягають у таких пунктах:

- у чіткій періодизації виробництва й унеможливленні перерви в ньому, що викликає необхідність надання кредитів для товаровиробників сільськогосподарської продукції в конкретно визначений час в повному обсязі;
- в уповільненому обороті капіталу, що тягне за собою збільшення строків залучення кредитних ресурсів і зниження плати за кредит;
- у низькому рівні технічного оснащення виробництва за високої зношеності техніки й використання застарілих технологій, що вимагає кредитного забезпечення інвестиційного характеру;
- у підвищеному рівні ризикованості галузі, що потребує застосування адекватного страхового захисту [10, с. 191].

Також наявні інші особливості сільськогосподарського виробництва, які не так сильно впливають на процес надання кредитів.

На розвиток аграрних товаровиробників негативно впливає і податкова система. Наприклад, із самого початку здійснення економічної реформи в Україні деформації у нормах оподаткування суб'єктів підприємництва в аграрному секторі не лише не сприяли підвищенню їх ініціативи, а навпаки, вцілент дезорієнтували його та привели виробника в нелегальну, тіншову сферу економіки.

Реформування оподаткування сільськогосподарських підприємств матиме позитивний ефект лише за умови одночасного взаємоузгодженого реформування інших елементів державного фінансового регулювання діяльності аграрних товаровиробників: відродження пільгового середньо- та довгострокового кредитування, розвитку страхового захисту, регулювання ціноутворення, застосування бюджетних дотацій [7, с. 40–41]. Пропонується застосувати в Україні систему диференційованих ставок ПДВ, як це використовується у країнах Європи, застосувати стимулювання для підприємств, які здійснюють заходи щодо відновлення родючості ґрунтів, щодо охорони навколишнього середовища від забруднення, щодо виготовлення екологічно чистої продукції.

Тому ми вважаємо, що одним з напрямків поліпшення становища підприємств у аграрній сфері є зменшення оподаткування товаровиробників, що зменшить недовіру підприємств до держави через надмірний податковий тягар та викличе бажання співпрацювати та вийти із тіншової економіки. Таким чином, ще одним важливим кроком у напрямку подолання економічної і соціальної кризи в сільському господарстві є розробка належної та відмінної від попередньої податкової системи в галузі сільськогосподарського виробництва.

Висновки. Отже, варто підсумувати основні причини економічної та соціальної кризи у сільському господарстві. Назвемо ці причини:

- 1) перехід України від планово-централізованої до ринкової економіки;
- 2) диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію та промислові товари;
- 3) неналежне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників засобами виробничо-технічного призначення і сільськогосподарським інвентарем;
- 4) високі ставки за кредитами комерційних банків, низький рівень кредитоспроможності аграрних товаровиробників;
- 5) високий рівень податкового тиску тощо.

Тому поліпшення становища аграрних товаровиробників та подолання наявної кризи неможливе без якісного реформування нормативно – правової бази (у податковій та фінансово-кредитній сферах), відновлення виробництва сільськогосподарської техніки та запчастин до неї та здійснення інших заходів щодо збільшення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на ринках Євросоюзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Амбросов В.Я., Онєгіна В.М. Формування кредитного ринку в системі агробізнесу. Економіка АПК. 2001. № 5. С. 115.
2. Бондаревська К.В. Проблема цінового диспаритету та шляхи її вирішення в галузі АПК. Економіка сільського господарства і АПК. 2014. № 8. С. 129–133.
3. Дем'яненко М.Я. Реформування податкових відносин в агропромисловому секторі АПК. Економіка АПК. 1999. № 6. С. 78–80.
4. Лузан Ю.Я. Удосконалення ринку фінансових послуг як передумова розвитку аграрного виробництва. Економіка АПК. 2009. № 8. С. 69–74.
5. Макаренко Ю.П. Шляхи вирішення диспаритету цін і нееквівалентного обміну товарних аграрних малих господарств. URL: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/5.3/185.pdf>.
6. Олійник О. Теоретико-методологічні засади державного регулювання аграрного ринку. Економіка України. 2005. № 7. С. 65–73.
7. Палькевич Ю.С. Оподаткування сільськогосподарських підприємств як елемент системи їх державного фінансового регулювання. Економіка підприємства, облік та оподаткування. 2016. С. 37–41.
8. Позиція Інституту аграрної економіки щодо повного скасування спецрежиму справляння ПДВ у сільському господарстві з 1 січня 2016 року, запропонованого Міністерством фінансів України. URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/agroproblem/1482--1-2016-.html>.
9. Саблук П.Т. Соціально-економічна модель постреформованого розвитку агропромислового виробництва в Україні. К.: ІАС УААН. 2000. С. 56.
10. Стельмащук А.М. Державне регулювання економіки: навч. посіб. Тернопіль: Асан, 2004. С. 191.